

Pevčevo sporočilo

(Pisma Julija Betetta)

Objavljamo vrsto pisem pred desetimi leti umrlega Julija Betetta (1885—1962), enega najimenitnejših slovenskih opernih in koncertnih pevcev, znanega tudi v svetu (predvsem na Dunaju, kjer je pel 14 let), pevskega pedagoga, večletnega ravnatelja predvojnega ljubljanskega konservatorija ter dvakratnega rektorja povojne Akademije za glasbo.

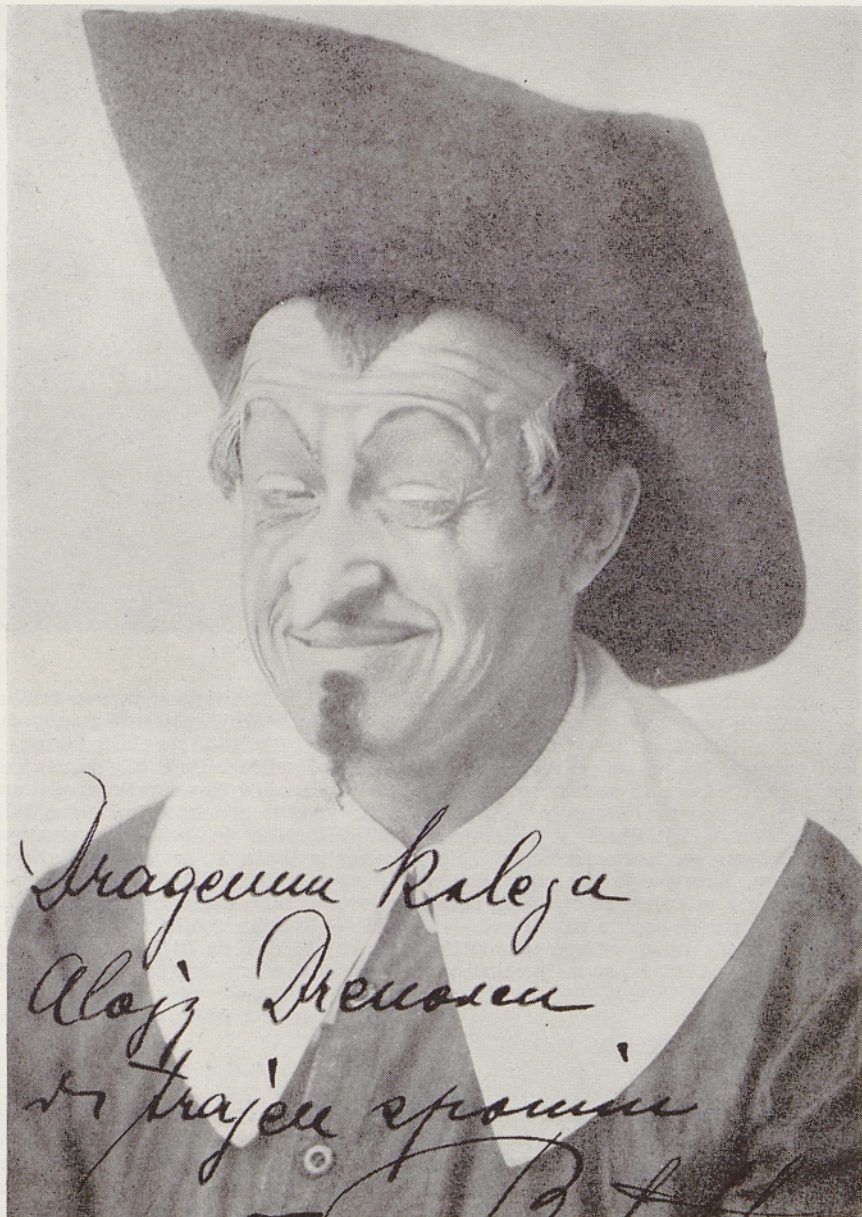
Vsa tu objavljena sporočila (pisma, dopisnice, razglednice, telegrami) so v Slovenskem gledališkem muzeju.

Naslovniki so: 1. njegov prijatelj *Pavel Rasberger* (1882—1967), igralec in skladatelj — 44 kosov — sign. 379, mapa 57, koresp. št. 9—46, od 1906 do 1962; 2. *dr. Radovan Brenčič* (1890), upravnik mariborskega Narodnega gledališča od 1922 do 1941 — 4 pisma — sign. 7, mapa 8, koresp. št. 36—39, od 1925 do 1936; 3. *Hinko Nučič* (1883—1970), režiser in igralec — 1 pismo — sign. 411, mapa 79, koresp. št. 6, 1928; 4. *Oton Župančič* (1878—1949), dramaturg — 6 razglednic — sign. 92, mapa 43, koresp. št. 20, 1929—1930; 5. *Ciril Debevec* (1903), igralec in režiser — 1 pismo — sign. 16, mapa 19, koresp. št. 6, 1943; 6. *Mirko Polič* (1890—1951), dirigent, ravnatelj ljubljanske Opere pred in po drugi vojni — 6 pisem — sign. 63, mapa 34, koresp. št. 2—8, od 1945 do 1948; 7. *Marija Nikolajevna Nablocka* (1890—1969), igralka — 1 pismo — sign. 54, mapa 25, koresp. št. 1, 1947; 8. *Rade Pregarc* (1894—1952), igralec in režiser — 1 pismo — sign. 68, mapa 52, koresp. št. 2, 1948; 9. *Avgusta Danilova* (1869—1958), igralka in režiserka — 1 pismo, 3 razglednice — sign. 12, mapa 17, koresp. št. 3—6, 1948 in 1957; 10. *Janez Cesar* (1896—1965), igralec — 1 pismo — sign. 9, mapa 14, koresp. št. 27, 1954. — Dodana je še nekakšna avtobiografija, žal nepopolna, ki jo je napisal za knjigo Pavla Debevca »Ljubljansko Narodno gledališče 1928«, a ni bila objavljena.

Pisma zaradi stiske s prostorom objavljamo v odlomkih, zelo pomembna pa tudi v celoti. Menimo, da sodijo med najzanimivejše, celo najpretnesljivejše pisanje slovenskih gledališnikov in imajo vrednost izvirnega pričevanja o ljubezni našega velikega pevca do naroda ter do pevske, posebno operne umetnosti.

1. PAVLU RASBERGERJU

Rasbergerja, dobrosrčnega mariborskega gledališkega umetnika, se Betteto spominja v Ukmarjevi knjigi *Julij Betteto* (1961) takole: »Nekoč sem bil na Sušaku suh kot poper. Izgledov ni bilo, zato sem se napolnil k ravnatelju hotela Continental. Predstavil sem se mu kot basist slovenske Opere in ga poprosil, če smem prirediti koncert na hotelskem vrtu. Dovolil mi je, toda pod pogojem, da se zadovoljim le s prostovoljnimi prispevki. Ugriznil sem v kisló jabolko in se odpeljal v Bakar k prijatelju Pavlu Rasbergerju, s prošnjo, da bi me spremljal na klavirju. Rad je to storil in koncert se je začel. Po vsaki četrti pesmi pa sem s tiho muko vzel krožnik in servieto ter hodil od mize do mize. Ni mi bilo lahko, a rešil sem se za nekaj tednov. Življenje



Dragemu Kuleju
Alojz Menošu
in trajen spomin

21. / XI. 27
Foto P. Podčnik, Ljubljana.

JULIUS BETETTO

Don Basilio v »Seviljskem brivcu«



je šlo iz rok v usta in je bilo bogato na doživetjih. A z Rasbergerjem sva imela še mnogo podobnih podvigov« (str. 26). — Rasberger v knjigi »Moji spomini« pripoveduje, da sta bila z Betettom že v nežni mladosti soseda. 1903—4 sta bila skupaj na Danilovi turneji, ko pa se je Rasberger 1905 poročil v Bakru, je bil skoraj redni Betettov spremljevalec in sodelavec na njegovih koncertih v Kvarnerskem primorju. Zelo lepo je popisal prvi Betettov prihod v Bakar skupno z nekaterimi člani Deželnega gledališča v Ljubljani v počitnicah 1906: »Betetto je prišel že dan prej, 30. aprila. Bil sem ga neizmerno vesel. Lilo je kakor iz škafo, ko se je pripeljal s parnikom z Reke. Zato pa je naslednji dan sijalo sonce. Vidim jih še danes, kako so pojoč, okrašeni z zelenjem in cvetjem, polni življenja prikorakali z bakarskega kolodvora. Slika, ki mi ne izgine nikoli več — pa žal — le slika mojih spominov. Zakaj se kaj tako lepega ne more več ponoviti? — O, kaj bi dal, da bi še enkrat napočil tisti prvi maj leta 1906, ko so mi prinesli tovariši pozdrave iz rodnega mesta« (str. 109, 110).

22. 6. 1906 iz Ogulina (št. 9):

Dragi Pavle!

Naznanjam Ti, da je bil koncert pri vsem mojem trudu slabo obiskan. Še v nobenem mestu nisem toliko delal kot tu pa zastonj. Drčal sem iz pisarne do pisarne, vabil, plakatal, »flugzetteln« po restavracijah raznosil pa imaš »pech« pa je hudič. Danes grem v Zagreb. Ako se situacija ne bo spremenila, naj vse vkup hudič vzame. Škoda, da Ti nisi prišel, ker toliko je došlo na kaso, da bi Ti lahko plačal vožnjo sem in nazaj. Jaz ne bi pustil klavirja transportirati v dvorano in bi jaz pri odprtih vratih med čitalnico in dvorano pel. S tem bi bila vsa vožnja plačana, tako sem pa moral plačati za klavir sem in nazaj samo skozi vrata 4 fl. To je prekleto veliko. Pa kaj hočem.

Dragi Pavle! Prosim Te bodi tako dober in piši na Tersat g. J. Liniču predsedniku čitavnice ako bi bil mogoč še en koncert z drugim programom in plesom ter naj kar Tebi odgovori, ko imaš stalno adresu. Ti mi boš potem javil ko Ti bom jaz že zmerom pisal. Tudi



za Kostreno se daj malo informirati, seveda kar pismeno. Jaz bi pisal sam, pa ko ne vem za stalno adresu mi je pa težko.

Včeraj sem se Te tako veselil da boš prišel pa Te ni bilo. Dobil sem brzojav in zalepko šele potem, ko je vlak že odšel. Tudi lepa poštna uprava.

Dolgčas mi je, da bi kar umrl. Oh ko bi Ti vedel, kako bi bil jaz vesel, če bova mogla biti zopet kmalu vkup. Za adresu Ti bom pisal iz Zagreba. Ako je kakšno pismo ili kaj družega za mene mi ga boš potem poslal ko boš dobil adresu. Prosim Te pojdi k Mlakarju in reci, da naj ja dobro pazijo na škatljo, ki sem jo pozabil v miznici v moji sobi. Imam vse dokumente notri.

Sedaj Te srčno pozdravljam kakor tudi Tvojo gospo in srčka Mičico Tvoj Julij.

2. 7. 1906 (št. 45), dopisnica Rasbergerjevi ženi Lavri, poslana iz Zagreba:

»Včeraj sem pel v Zagrebu. Bilo je prav fajn. Do treh zjutraj smo ga rukali. Iskrene pozdrave vam šalje udani J. Betetto.«

1906, brzojavka v Bakar:

»Koncert danes pridi takoj glasovir nov Betetto.«

1906, brzojavka v Bakar:

»Pridi gotovo po blagoslovu fijakerom do Reke potem brzovlak Matulje nimam nikogar Betetto.«

15. 9. 1917 mu piše z Dunaja (št. 15), med drugim:

»... Da, da bračo, kar zdi se mi, da se še ne bova tako kmalu kopala v morju. Vsaj dve leti še ne kakor vse kaže. S to perspektivo. Ti izgubljaš leta pri vojakah jaz pa v civilu. Vojska mi je v velikansko škodo, ki je ne bom nikdar več popraviti mogel...«

23. 12. 1917, dopisnica z Dunaja, vošči praznike in novo leto (št. 16):

»... Upajmo, da nam bo le zasijalo solnce miru. Potrebni smo pač vsi bolj mirnih časov.«

22. 1. 1918 z Dunaja, kartica (št. 17):

»... Bilo bi pač veselje, če bi Te Tvoji upi glede konca teh krasnih časov ne varali. Toda mnenja sem, da si še prevelik optimist. Tudi jaz sem precej časa videl vse skozi očala dobre volje in človeške pameti, toda sedaj sem pesimist najnižjega reda...«

24. 5. 1918 z Dunaja, kartica (št. 18):

»... S koncertom v Ljubljani, ne vem če bo kaj! Od Hubada ne dobim nobenega poročila. Gotovo je preokupiran z delom. V tem slučaju napravim koncert gotovo v jeseni...«

22. 1. 1920 z Dunaja, dopisnica (št. 19):

»... V Ljubljani bi zelo radi videli, da bi prišel za stalno. Iz finančnega ozira me zelo mika, z umetniškega gotovo ne. Vsekakor pa hvaležno polje za ustvarjati. Tukaj pa kar nočejo slišati o tem, da bi me odvezali mojih pogodbenih dolžnosti. Seveda, če se bom kapriciral, bodo morali. Ako se preselim, potem storim to po končani sezoni, to bi bilo v drugi polovici junija...«

Dve dopisnici, verjetno iz 1. 1920 z Dunaja: 17. 11. in 28. 12. (št. 45). Objavljamo prvo. (Naslov: Paul Rasberger, Marburg, Slovensko gledališče, Jugoslavien)

Dragi!

Prav razveselila me je razgledka na kateri mi pošiljaš en kos Vašega »teatra«. Kakor čujem ste prav delavni in pridni. Le tako naprej, zakaj bi za slovensko Talijo tudi ne prišli boljši časi?! Čas je pač bil, da se je tudi na tem polju cela stvar začela razvijati. Ako me slika ne moti je tudi ga. Dragutinović gori. V slučaju da je, Te prosim, da ji izročiš gotovo moj najudanejši pozdrav z zagotovitvijo, da nisem pozabil vsih lepih in pa tudi bridkih ur, ki smo jih svoječase doživeli v skupni mizeriji. Prosim ne pozabi!! Kaj počne Tvoja rodbina? So li vsi zdravi? Kje so, jih imaš pri sebi? Glede Ljubljane smo bili res že popolnoma dogovorjeni pa je potem vse padlo v vodo. Mogoče da bo končno le kaj kruha iz te moke. Kuhamo zopet nekaj, toda je še vse nejasno in negotovo. Na Dunaju gospodarski ni več za zdržati. Noben denar ne zaleže nič, in če ne služiš težke tisočake, moraš trpeti pomanjkanje vsepovsod. In če se prenaša to strašno mizerijo že 5 let in še nikjer niti upanja na bolje, potem se človek k marsičemu odloči, osobito če se mu nudi v materialnem oziru lepo prihodnost. V umetniškem se seveda Ljubljana z Dunajem niti primerjati ne more in ne sme in ga tudi nikdar dosegla ne bo. Da se pa da tudi z manjšim aparatom doseči mnogo, so vzgledi nešteta gledališča v Nemčiji. In če gre tam, zakaj bi ne šlo v Ljubljani. Treba je le organizacijo discipline in pa resnega stremljenja umetniško čutečih src. Seveda podlaga vsemu je denar in zopet denar!! Dobro gledališče stane mnogo! S prizrčnim pozdravom Tebi in vsim Tvojim Betetto.

Pismo iz Ljubljane, 9. 4. 1924 (št. 21):

»... V Zagrebu sem imel naravnost sijajen uspeh. Niti ena kritika ne dela izjeme. Sem vzradoščen z mojo zmago nad diverznimi klevetami, katere je en gotov gospod iz ljubljanske opere z žalibog vidnim uspehom razširjal o meni. Zadoščenje imam na celi črti...«

Pismo iz Ljubljane, 12. 11. 1927 (št. 23):

»... Tu pri nas teče »Werkel« svojo staro vsakdanjo pot. Vse več ali manj brez interesa ker merodajni faktorji že poskrbe zato, da ubijejo v človeku vse veselje do dela pod danimi prilikami. Sicer pa poznaš razmere vsaj tako dobro kakor jaz...«



Mladi Betetto na Dunaju

Kartica iz Münchna, 13. 1. 1931 (št. 28):

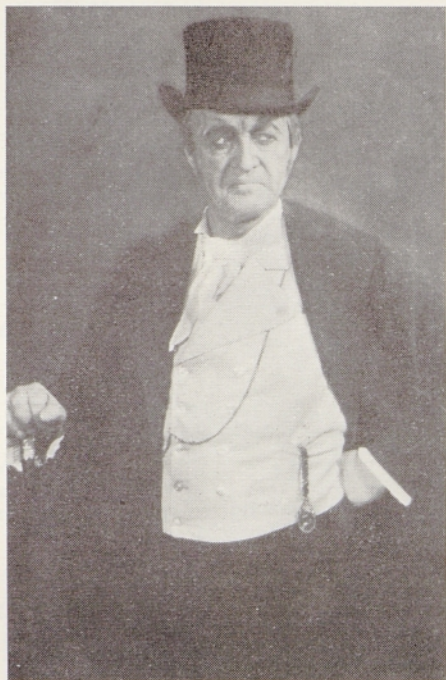
»... V kratkem, predvidoma 20. 22. in 24. gostujem v Ljubljani. Radoveden sem, ako se bodo pri tej priliki Ljubljančani vsaj malo svoje notorične letargije otresli...«

Kartica iz Münchna, 29. 7. 1932 (št. 31):

»... Kje so časi brezskrbne mladosti! Gotovo že veš, da se septembra zopet vrnem v Ljubljano. Moj dopust gre h koncu. Moral se bom zopet vživeti v „naše“ razmere. Težko bo šlo, toda mora biti...«

Pismo iz Münchna, 24. 8. 1932 (št. 32):

»... Naj bo služba kakršnakoli toda če se Ti posreči to službo dobiti si s tem dosegel pokojnino. Skromno sicer toda dandanes je treba biti vesel, da se ima vsaj nekaj v rokah. Ta obzir je tudi pri meni glavni pogon, da se vračam. Ljubljani na ljubo sem izgubil krasno dunajsko penzijo (1. 4. 1934 bi dosegel polno pokojnino 940 šilingov mesečno)! in nikakor ne smem riskirati, da izgubim še jugoslovensko, ki se itak ne more primerjati. In to bi se seveda prav lahko zgodilo če bi ostal predolgo zunaj. Kaj sem izgubil na dohodkih tekom osmih let, ki sem jih po Dunaju prebil v Ljubljani, o tem niti ne govorim. Saj je znano, da je dunajska opera v letih 1924–31 plačevala najboljše gaze od vseh nemških gledališč. Po toči zvoniti ne pomaga. Škoda le, da se med našimi rojaki in od njih inavguriranih razmerah tako težko živi. Zavist, glavna in najbolj nizkotna poteza večine naših ljudi ubija vse... Vrnem se najkasneje v torek 30. 8. tako, da bom točno 1. 9., ko poteče moj dopust, ljubljanski upravi na razpolago. Potem pa naj gre ‚Werkel‘ svojo pot. Kakor bo, bo. Da sem se pustil pred desetimi leti pregovoriti ter sem zapustil prostovoljno Dunaj, sem si ubil brezskrbno starost. ‚Zahvalo‘ bom že vtaknil za klobuk...«



Betetto v »Evangeljniku« (Dunaj)



Betetto kot Sarastra v »Čarobni piščali« (Dunaj)

Pismo, Ljubljana, 18. 12. 1943 (št. 35):

Dragi prijatelj!

Da si se me tudi Ti spomnil ob mojem 40 letnem poklicnem prazniku me je zelo vzradostilo. 40 let dela je v življenju vsakega zemljana pomembno doživetje. Kaj šele v mojem poklicu, ki je tako tesno povezan na splošno telesno počutje! Res moram biti hvaležen usodi, ki mi omogoča izvrševanje poklica v operni stroki po tolikih letih in po ogromnem telesnem in duševnem naporu dosedanjih 3018 javnih nastopov.

Tudi v mojem srcu si Ti, dragi Pavle, mnogokrat predmet hvaležnih spominov na one čase, katerih edina živa priča si Ti. Bakar, Sušak, Senj itd. Kako simpatična so ta imena za me in tedanje gledališke prilike. Kako je bila včasih trda za vsakdanji kruh. In vendar je bilo lepo! Mladost je bila tedaj naše bogastvo. Škoda le, da smo bili vzgojeni v prevelikem narodnem idealizmu, ki je bil v poznejših letih vzrok marsikaterega odloka in koraka za katerega smo se nadejali, če že ne bogastva, pa vsaj hvaležnega priznanja s strani različnih faktorjev, katerim je bila izročena usoda naših Talijinih hramov. V tem pogledu smo doživljali marsikatero razočaranje. Današnja generacija je vse bolj praktična. Pojem domovinske požrtvovalnosti ji je deveta briga. Sedi raje v inozemstvu ter uživa velike materialne koristi, ko se mi po tolikih léth udejstvovanja na domačih tleh borimo za vsakdanji kruh.

Toda glavo pokoncu v upanju, da bodo tudi nam starejšim zopet zasijali dnevi, ko bomo s svojimi dolgoletnimi izkustvi dobrodošli pri obnavljanju na razvalinah sedanje tragične epohe.

Hvala Ti ponovno za pozornost.

Prisrčno Te pozdravljam ter ostajem Tebi vdani Betetto Julij.



*Betto kot grof v »Tannhäuserju«
(Dunaj)*



*Betto kot Hunding v »Walküre«
(Dunaj)*

Pismo iz Ljubljane, 12. 6. 1948 (št. 37):

Dragi Pavle!

Med nebroj čestitkami, ki sem jih prejel ob priliki mojega 45 letnega umetniškega jubileja sem bil prav posebno vesel Tvoje pozornosti. Saj si Ti edini svedok onih dni ko smo se kot člani slovenskega gledališča prebijali skozi življenje kakor smo vedeli in znali. In ko sem nekaj dni pred jubilejem stopal na mestu najinega »koncerta« v hotel »Kontinental«-u na Sušaku sem se Te s hvaležnostjo spominjal. Težko je bilo včasih in vendar, če se ozremo nazaj, lepo. Stala nam je ob strani mladost in ž njo združeno zdravje z vsemi topoglednimi dobrinami. Danes je pa pri celem košu moralnih priznanj le tako, da te dekleta v naprej pozdravljajo. To pa je najboljši dokaz starosti, katere prag smo že prestopili. In ta zavest je bila črna senca v moji duši na večer jubileja. Predobro se zavedam, da bo treba kmalu zapakati ter nastopiti »die grosse Überfahrt«. Vsake reči je enkrat konec. V upanju, da si zdrav pozdravljam Tebe in gospo soprogo prav prirčno. Tvoj Julij.

Pismo iz Ljubljane, 14. 12. 1953 (št. 38):

»... Za čestitke ob priliki 50 letnice mojega umetniškega delovanja prejmi mojo toplo zahvalo... Daleč, daleč za nami so tista leta, vendar so mi posamezni doživljaji še vedno v živem spominu. Vse, kar jim je sledilo, je bila trda šola v službi reproduktivne pevske umetnosti. Bodisi v gledališču, koncertni dvorani ali pa v šolski sobi. Pri vsej današnji mizeriji imam mirno zavest, da sem storil in dal za svojo umetnost vse kar mi je bilo v danih razmerah sploh mogoče...«

Pismo iz Ljubljane, 5. 9. 1955 (št. 40):

»... Ob povratku iz Raba me je čakalo Tvoje cenjeno pismo s čestitkami in dobrimi željami za moj, na žalost že 70. rojstni dan... V letih, ko se morava nolens-volens vsaj včasih zavedati, da nisva več daleč od končnega cilja — preselitve tja kjer bomo v znamenju »koeksis-
tence« vsekakor bolj izenačeni kakor pa kljub vsem frazam na tem »pukljastem« svetu...«

Pismo iz Ljubljane, 30. 6. 1959 (št. 42):

»... O sebi Ti poročam le nekaj informativnih stavkov. Leta 54 sem prenehal s svojo gledališko karijero. Zdržal sem do 50 letnice teatarskega delovanja. Nato sem se na celi črti posvetil pedagoškemu delu, katerega opravljam odkar sem se preselil iz Dunaja v male ljubljanske prilike leta 1922. V teku teh let sem bil na vodilnem mestu bivšega konservatorija in sedaj Akademije za glasbo v krajših in daljših presledkih polnih 14 let. Pri volitvah 20. junija sem bil ponovno izvoljen za rektorja, kar mi nalaga za prihodnji 2 leti polno garanja in novih skrbi. Vodstvo zavoda postaja od leta do leta težavnejše. Administracija, organizacija dela in drugi problemi so vedno zahtevnejši. In teh ne manjka. — Izvolitev sem sprejel v upanju na složno sodelovanje v profesorskem zboru in v upanju na naklonjenost usode v zdravstvenem oziru. Te naklonjenosti bom v mojih letih na celi črti potreben...«

Pismo iz Ljubljane, 9. 3. 1962 (št. 44):

»... V doglednem času upam na popolno okrevanje. Bilo pa je dovolj resno, k sreči me je rešila narava. Vsaj takega mnenja so bili zdravniki interne klinike, kjer sem ležal od 17. 11. do 16. 12. Od tedaj sem v domači oskrbi oziroma moje žene. Imam domači kontumac, privezan na sobo. Po 4 mesečni pavzi se pripravljam na porcijo svežega zraka. Čakam le toplejšega dneva...«

2. RADOVANU BRENČIČU

V prvem pismu (6. 5. 1925, št. 36) obžaluje, ker se ne more odzvati povabilu na koncert v Mariboru. Obljubil je že koncert v Krškem, ima skušnje in koncert Glasbene matice in je »v polnem delu« za Bagdadskega brivca.

»Je pač slučaj in zelo neprijetno mi je odreči Vam, ko se že toliko časa dogovarjamo za nastop v Mariboru. Najlažje bi prišel takoj prve tedne prihodnje sezone ako bom še v Ljubljani. To namreč ni gotovo, ker razmere pri tukajšnji operi me skoroda silijo oditi.«

Pismo (drugo) iz Gradca, 21. 9. 1925 (št. 37):

Velecenjeni gospod upravnik!

Oprostite mi, ker Vam na Vaše ljubeznivo povabilo glede onega koncerta šele zdaj odgovarjam. Nisem se žuril z odgovorom ker ni nujna stvar in pa vsled pomanjkanja časa. Sedaj sem za nekaj dni tukaj ter Vam lahko v miru pišem.

Predvsem si Vam dovoljujem sporočiti, da se za koncert ne navdušujem. Imam izza časa bivanja v domovini preslabe skušnje v tej stroki. Prvič dá en tak večer mnogo dela in truda, katerega uzuelni jugoslovanski honorarji niti od daleč ne poplačajo. Seveda velja to le za domače umetnike. O, tujim plačajo v Zagrebu in Beogradu itd. sijajne honorare.

Druga kočljiva točka je program. Ako prinesem modernejše stvari, jih ne razume večina publike in vsled tega imam moralno škodo jaz. Ako pojem bolj »Schmachtfetzen« se čutim jaz ponižanega in riskiram, da me slavna slovenska kritika napade. Kaj šele, da bi smel peti to ali ono skladbo v originalnem jeziku če je slučajno tujega izvora, ki bi pa bila za umetniški uspeh pomembna. Bil sem v tem pogledu že kruto napaden in to od ljudi, ki so v umetniških zadevah zame velike ničle, imajo pa slučajno nekoliko »Druckerschwarze« na razpolago.



*Betto kot kralj Tref v Prokofjeva operi »Zaljubljen v tri oranže«
(Opera Ljubljana, 1927)*

Čudite se gotovo užaljenemu tonu in vendar je to z mojega stališča umljivo. Zato nobenih samostojnih koncertov. Sodelovanje v kakem oratoriju, da. Eventualno pri kaki akademiji z eno ali dvema točkama.

Ko sem se vrnil v domovino poln idealov in dobre zlate volje sem hotel vsako leto prirediti nekoliko koncertov in to s programi, ki so več ali manj neznani. Samo prvo leto sem bil tako naiven, da sem se za tak večer pripravil cel mesec. Takrat sem pa sklenil tega ne več storiti in sem vkljub ponovnim zahtevam ostal zvest svoji obljubi.

Je pa tukaj druga priložnost, da nastopim enkrat v Mariboru. To je opera! V tem okviru sem zavarovan napram vsem muzikalnim »nerglačem« (pravzaprav nemuzikalni imajo večjo besedo) in pri enaki priliki me Maribor lahko spozna tudi z druge strani. A propos! Po vsih mogočih krajih sem že nastopil, le v Mariboru še nikoli, ki mi je takorekoč pred durmi. Mar ni to čuden slučaj?!

Ako ste z mojim predlogom glede gostovanja v operi zadovoljni, mi to samo javite. Potem se bova že dogovorila. Naslovite pismo kar v Ljubljano! Pozdravljam Vas najvdaneje! Z odličnim spoštovanjem Betetto.

3. HINKU NUČIČU

Pismo z dne 27. 2. 1928:

Dragi mi Hinko!

Z malo zakasnitvijo pridem do tega, da zadostim svoji dolžnosti in se Ti iz vsega srca zahvalim za vse ono lepo, kar si mi poklonil ob 25 letnici. Podaril si mi prelep venec, in podaril si mi znova Tvoje zlato srce, Tvojo dušo, ki je ostala tako lepa in mehka kakor pred 25 leti ko sem Te spoznal. Kako naj se Ti za vse to dostojno zahvalim, ne vem. Ako Ti je moje zagotovilo, da Te cenim in globoko spoštujem kot enega mojih zelo redkih prijateljev, vsaj delno povračilo, potem ga sprejmi z zaupanjem brez vsakega obotavljanja. Drag si mi bolj kot kedaj ker vem in čutim da si mi res prijatelj v srcu in ne samo z besedo.

To Tvojo plemenito gesto cenim tem bolj ker sem ravno ob tej izjemni priliki imel priložnost spregledati v marsikaterem pogledu. Čestitk sem dobil nebroj od vseh strani. A manj-kalo jih je nekaj glede katerih sem bil prvi trenotek neprijetno dirnen. So to ravno ljudje v Zagrebškem gledališču, ki imajo ime »Julček« vedno v rabi če so v moji družbi, zagotavljajoč me svojega »prijatelja«. Presenečen sicer nisem ker mi je njih odsotnost bila le nov dokaz, da nisem slab psiholog. Vedno sem jih uvrstil v svojih čutih med svoje sovražnike ali vsaj nasprotnike in res — korporativno (!) so izostali. Prvega slovenskega pevca in druga, kateremu so nekateri izmed teh celo hvale dolžni, so bojkotirali. Nič ne dé! »Viel Feind, viel Ehr« in ljubši mi je odkrit sovražnik kot takozvani »quasi« prijatelj.

Dragi Hinko! Povedal sem Ti to, da Ti s tem dokumentiram kako visoko cenim Tvojo naklonjenost in da iz tega incidenta razvidiš kako me je Tvoja naklonjenost razveselila.

Zato Ti še enkrat hvala! Prosim izroči isto tudi Tvoji dragi gospej kakor tudi moj najudanejši rokopoljub. Pristrčno pozdravlja oba Tvoj Julije.

4. OTONU ŽUPANČIČU

Iz Münchna (razglednica), 18. 9. 1930:

»Ognjeni krst imam za seboj. Uspeh absoluten. Bil je trd boj vsled bronhijalnega katara, ampak vseeno sem se dobro odrezal. Prav pristrčno Vas pozdravljam! Enako vso Vašo rodbino!«

Slede pozdravi iz Splita, z Dunaja, iz Dubrovnika in iz Dresdena.

5. CIRILU DEBEVCU

Pismo z dne 18. 11. 1943:

Veledenjeni gospod direktor!

Nedavno ste me opozorili na redne »Obiske«, ki jih priobčujete v Gledališkem listu. Misel je gotovo lepa, poučna, do gotove mere tudi zanimiva. In kar je glavno, za »obiskanega« prav dobra brezplačna reklama. Ker ste mi omenili, da nameravate priobčiti rezumé »obiska« tudi



Betto v Münchnu (1932)

pri moji malenkosti, sem o zadevi nekoliko razmišljal ter prišel do zaključka, da je že kar težko najti primerni okvir, v katerem bi moj kratki curriculum vitae našel zaželjeno zanimanje in kar je glavno, da ne bi dal povod tolikim in tolikim za nepotrebne »dobrohotne« opazke. Mogoče se Vam zdi to moje naziranje nekoliko čudno ali vsaj prisiljeno. Toda v moji duši, v kolikor pride v poštev slovenska opera, kateri sem žrtvoval kot privatnik in umetnik v pravem pomenu besede vse, se je izkristaliziralo čustvovanje, ki ni v skladu z reklamno tendenco »obiskov«. Tekom zadnjega leta sem bil v slovenski operi postavljen na piedestal nekakega vsiljenca, kateremu se le še iz kurtuazije dá milostno sem in tja »dozvolu«, da sme stopiti na tisti oder, zaradi katerega živim danes življenje slovenskega uradnika. Zaradi odra, na katerem sem občutil, dne 6. decembra 1903 prvi dih svoje bodočnosti, a žalibog tudi zatona. Ne vem če sem po vseh letih, ko sem nosil doma in v tujini zastavo slovenske opere v prvi vrsti, zaslužil tako plačilo. Mislim, da ne! Vsaj v srcu vsakega pošteno mislečega človeka prav gotovo ne.

Zadnji podvig in nekako iluzijo, da sem v slovenski operi le še nekdo, mi je pričaral ravno Vaš članek v Gledališkem listu ob priliki uprizoritve »Bega iz Seraja«. Priznam, da me je vsaj za kratek čas prevzela miselnost, da pri slovenski operi le ne igram vlogo nekakega utilité, temveč vlogo umetnika, ki si je priboril ugled s svojim delom in znanjem. Meseci, ki so temu sledili pa so me nedvoumno poučili, da je bila to le fata morgana. Potiskalo se me je slej ko prej počasi, toda konzekventno lepo ob stran. Vsa moja opozorila, želje, pritožbe so ostala brez odziva. Brez vsakih skrupulov in ozirov se je prehajalo na dnevni red. Naj omenim samo en slučaj: knez Gremin! Da o socialni plati niti ne govorim. In to v sedanjih težkih časih! Vsekakor tudi poglavje zase! Postal sem pri slovenski operi utilité. To stoji! Zato sem naziranja, da naj pri »Obiskih« moja malenkost ne pride v poštev. Kedar sem rojen ve žalibog vsak, ki se zame zanima. Kje sem se šolal, ni nobena tajnost. Katere vloge so mi najljubše? Izmed velikega

števila, ki sem jih pel tekom 40ih let, so nekatere predvsem kantabilnega značaja, ki mi v pevskem in tudi v igralskem pogledu nudijo možnost posebnega življenja. A teh itak ne dobim »ker ni materjalov, ne tenorjev in drugih potrebnih pripomočkov«. In če je prilika, potem sem nezaželen, ker »ne prihajam k skušnjam in ker vlečem«. Postal sem pač utilité in zato naj se »Obiski« v violinskem, kakor tudi v basovskem ključu izvrše raje pri onih članih, ki so po mnenju raznih »kritikov« stebri opere, ki zaslužijo in so tudi deležni pozornosti in negovanja, kakršnega jaz za svojo 40-letno umetniško delo pri slovenski operi že dolga leta več ne poznam.

Ne zamerite mi nadlegovanja! Smatram pa za nujno, da Vam z ozirom na napovedani »Obisk« pojasnim svoje stališče. Mogoče bo pojasnilo našlo pri Vas zaželeno razumevanje, mogoče le pomilovalen posmeh, primeren za takozvano »užaljeno veličino«. Naj si bo tako ali tako, v vsakem slučaju se ne nameravam več vsiljevati v ospredje v ambijentu, v katerem čutim, da se mi je s sistematičnim postopkom izpodkopavalo temelje ugleda in umetniške reputacije, ki je zadostovala za ustanove evropskega slovesa. Nosilci imen kot npr. Weingartner, Schalk, Walter, Pierné, Furtwängler, Osterčič, Reichwein, Guarnieri, Knappertsbusch, Elmendorf itd., itd. so imeli zame ob vsaki priliki besede priznanja. A pri nas...? Svoj čas mi je ljubeznivi nasprotnik v kapelniškem kolegiju pojasnil svojo strokovno zahtevo z krilatiko: »Kaj Dunaj, Kaj Salzburg! Mi smo tlela u Iblan.« Vsekakor precej tehten, toda značilen argument.

Dovolite mi, da izrazim pri tej priliki svoje začudenje nad priznanjem, s katerim se kvitira moje dolgoletno, res iz srca prihajajoče nesebično in brezplačno pedagoško delo s strani gdč. Heybalove. Ali za vse neštete ure skupnega dela res nisem zaslužil drugačnega priznanja, kakor ono v Družinskem tedniku in v »Obisku« Gledališkega lista. Toda eno je resnica! Kaj je vse to v primeru s tragedijo, ki jo doživlja naša lepa domovina?! Z odličnim spoštovanjem udani Betetto.

6. MIRKU POLIČU

Pismo z dne 5. 11. 1946 (št. 3):

»... Pogoji, ki so mi bili stavljeni odgovarjajo v celoti najinemu razgovoru. Naknadno vstavljena točka 2.) pa je po mojem naziranju nesocijalna in zame kot najstarejšega slovenskega pevcu, kateremu se gotovih zaslug za slovensko opero tudi z najbolj nenaklonjene strani ne more odrekat, žaljiva. Zato je kljub težkim socialnim prilikam principijelno ne morem akceptirati. Konsekvenca tega naziranja je obojestranska neobveznost.«

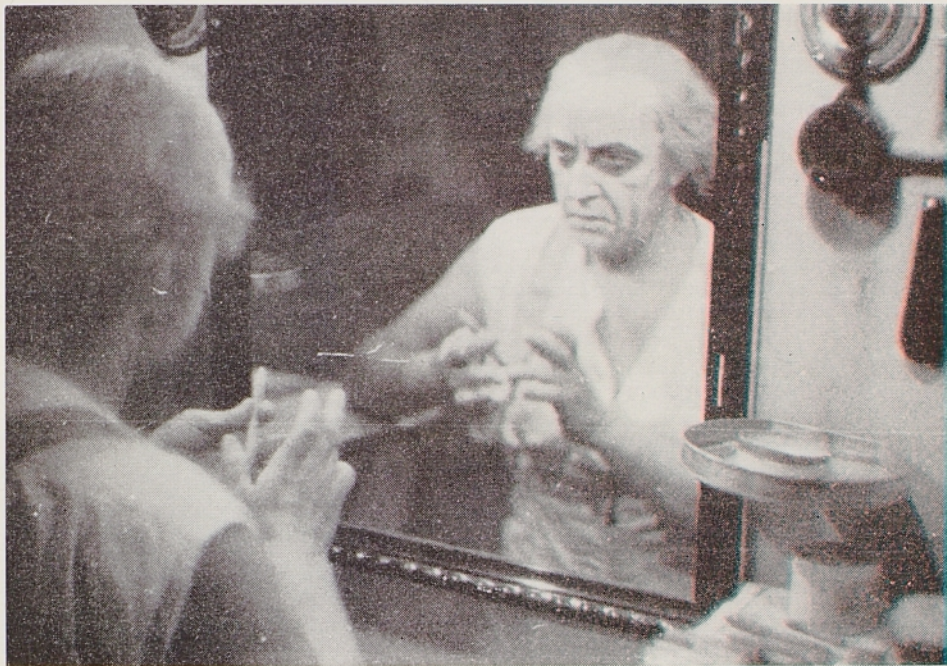
Pismo z dne 1. 5. 1947 (št. 4), v celoti:

Spoštovani tovariš direktor!

Zelo težko mi je bilo danes pri srcu, ko sem Vam napravil neprilike z odpovedjo predstave. Vse zadnje dneve sem bil zelo dobro disponiran. Tudi včeraj, ko sem obljubil sodelovanje, sem se izvrstno počutil in kar veselil sem se, da bom v tako dobri kondiciji po 5ih letih nastopil v »Prodaní nevesti«. Bil sem prepričan, da bo izvrstno šlo. Ko se pa danes prebudim, sem začel kihati. Ker to pri meni ni običajno, me je kar vrglo iz postelje, da laryngoskopiram grlo. V moje zaprepaščenje sem opazil, da je desna glasilka po robu in v vsej sprednji tretjini poruđečela. Pojavili so se tudi vsi znaki lažjega nahoda, odnosno prehlada. Razumljivo, da s poruđečelo glasilko ne morem riskirati nastop v tako zahtevni vlogi kot je Kecal, ker bi se lahko pokvaril kar za več tednov. Šel sem na sprehod v upanju, da se bo indispozicija mogoče podala ali vsaj omilila. Ko sem prišel domov sem v arpeggiu zmoget še vedno f' s polnim glasom, v voix mikstu celo g', toda v jabolku sem čutil, da ni doraslo naporu kar je v opisanem stanju umljivo. S težkim srcem sem moral prositi, da me nadomestuje Korošec. Prosim Vas za blagohotno uvidevnost. Ako se prehlad ne bo poslabšal upam, da bom kmalu delazmožen. Zvečer, ko Vam pišem, ni slabše in zato računam na hitro okrevanje. Kje sem to nešrečo staknil, si ne znam razložiti. Predvidoma infekcija.

Ob tej priliki Vas prosim za priložnostni kratek razgovor zaradi opere »Fidelio«, za katero se je odločilo ministrstvo z ozirom na mojo 40 letnico v jeseni. Da bi se stvar ne zavlekla, bi bilo potrebno že sedaj določiti zasedbo, da v poštevh prihajajoči prično z študijem.

Vas in gospo soprogo lepo pozdravljam udani Betetto.



Betto v svoji garderobi (München, 1931)

Pismo z dne 27. 5. 1948 (št. 8), v celoti:

Dragi Mirko!

Akoprav sem se Ti za veliki trud, ki si ga imel s študijem Fidelia že osebno zahvalil, mi veleva čut hvaležnosti, da storim to tudi tem potom. Tvoja velika izkustva, znanje in požrtvovalnost so dvignili nivo jubilejne predstave na zavidljivo višino. Vsesplošno čujem topogledna priznanja. Hvala Ti iskrena za to prekrasno umetniško darilo. Tvoj Julij.

7. MARIJI NIKOLAJEVNI NABLOCKI

Pismo z dne 31. 10. 1947:

Spoštovana tovarišica Nablocka!

Danes praznujete 25 letnico odkar ste stopili prvič na oder Slovenskega gledališča. Naša ste že četrtoletja, kar pomeni v življenju gledališkega umetnika ogromno truda, skrbi, živčne razsipnosti a tudi lepih in nepozabnih doživetij. In eno takih doživetij nocoj. Po vsej pravici, draga tovarišica! Iz daljne slovanske zemljice ste presadili v naše, včasih dokaj težko razumljivo okolje vso širokost in dobrohotnost pristinega slovanskega srca in iz tega izviraajočega nastrojenja. Občudovali smo Vas v mnogih nepozabnih in neprekosljivih kreacijah, prostih vseh nepotrebnih izumetničenih teatrskih izmov. Pokazali ste nam človeka v vsej njegovi naravnosti. In to je na odru največja, toda na žalost redkokdaj doživeta prava umetnost, katero obvladate Vi v tako velikem formatu. Iskreno Vam čestitam kot umetnici in nad vse dobri tovarišici! Betetto.

8. RADETU PREGARCU

Pismo z dne 23. 2. 1948:

Spoštovani gospod Pregarc!

Iz Vaše čestitke povodom moje 25 letnice odseva toliko srčne kulture in umevanja misije oderskega umetnika, da res ne najdem besed, ki bi naj Vam vredno tolmačile mojo hvaležnost. Znanе so Vam predobro prilike v katerih mora delovati slovenski umetnik. Težko gre in marsikaterikrat se človeku zdi, da je prispel na mrtvo točko. Toda drži nas idealizem in ljubav do našega poklica. Enako i mene! In če najdem v duši umetnika, kot ste ravno Vi, za to priznanje, potem vem, da sem na pravi poti in ne bom se pustil tudi v bodoče motiti v svojem delovanju vsled sporadičnih dokazov človeške nevoščljivosti.

Prejmite za dokaz Vaše naklonjenosti tem potom moje prizrčno zahvalo.

Z odličnim spoštovanjem ostanem Vam udani Betetto.

9. AVGUSTI DANILOVI

Pismo z dne 3. 8. 1948:

Draga, spoštovana gospa!

Zaključili smo šolsko leto na Akademiji in šele sedaj mi je mogoče zahvaliti se za ljube in meni izredno drage čestitke ob priliki moje 45 letnice umetniškega delovanja. Vzbudila si mi nič koliko spominov na ona lepa leta ko smo v skupnem kolektivu, v najskromnejših razmerah propagirali po Hrvatski našo blagodnečo slovensko besedo. V časih, ko je slovenski kapitalistični svet gledal na nas kot nekake manj vredne člane človeške družbe. Pa nič zato! Pošteno smo opravili svojo misijo, akoprav ni bilo vedno lahko. Mladi smo bili, polni brezskrbnosti. Pa če je bilo včasih kaj narobe, nič dosti se nismo razburjali. »En cuker« smo si podkadili, spili eno ali dve steklenici piva ali vina, zapeli in zaigrali smo, pa je bila mirna Bosna. Lepi in dragoceni so to spomini! V imenu teh spominov prejmi ponovno iskreno zahvalo za pozornost. Zelim Ti zdravja in še mnogo let! Da si mi prizrčno pozdravljena. Tvoj stari Julček.

10. JANEZU CESARJU

Pismo z dne 18. 6. 1954:

Dragi Janez!

Kot star občudovalec Tvoje velike umetnosti Ti na dan Tvojega izrednega delovnega praznika v imenu moje žene in svojem segam v roko, da Ti jo stisnem v znak dolgoletnega neskajljenega prijateljstva in hvaležnosti za vse lepo in edinstveno, kar si daroval slovenski Taliji in neštetim tisočem. Naj Te usoda ohrani še mnogo let zdravega in krepkega! V veselje in zadovoljstvo vsem prijateljem Tvoje umetnosti, Tebi osebno pa v srečo in ponos! Tvoj stari Julij.

*

JULIJ BETETTO O SEBI

Kako sem prišel k gledališču? Povsem slučajno! Po absolvirani realki sem iskal službo pri železnici. Zavedajoč se, da bo do rešitve prošnjе prešlo nekaj mesecev sem se po nasvetu in protekciji umrlega gosp. Pavška (starejši generaciji znan kot dober tenorist) pobrigal pri dram. društvu za angažma v opernem zboru. Vsprejet sem bil takoj z začetno plačo 25 gld. mesečno. Pričetek moje gledališke karijere je bil s tem storjen. Bilo je to leta 1903. Po 4 letnem delovanju v Ljubljani sem se napotil na Dunajski konservatorij, da se izobrazim v vsem kar je za uspešno delovanje opernega pevca potrebno. Pri vzprejemnem izpitu me je med drugim slišal tudi umrli prof. Stoll, takratni prvi režiser dvorne opere. Takoj po prvi uri sem moral ž njim k takratnemu ravnatelju opere Gustavu Mahlerju. Zapel sem mu arijo kneza Gremina. Dopadel sem in nekoliko dni za tem sem imel pogodbo z dvorno opero v žepu. Po absolviranem konservatoriju sem vstopil v dvorno opero kot aktiven član-solist. Deloval sem na zavodu



Na skušnji za »La Bohème«: Vladimir Dolničar, Julij Betetto in Svetozar Banovec

polnih 14 let ter med tem časom nastopil nič manj kot 1220 krat. Koncerte in gostovanja seveda ne računam. Leta 1922 sem prostovoljno zapustil Dunaj, da posvetim svoje moči naši slovenski operi kjer sem deloval do današnjega dne. Kako dolgo še, to ni odvisno samo od mene temveč predvsem od razmer v katerih delujem. Ali so te odgovarjajoče napredku, delu in kvalifikaciji, pred najstrožjimi in absolutno merodajnimi forumi priznanega umetnika-domačina, to vprašanje razmotrivati ne spada na to mesto.

Kje sem študiral? V Ljubljani pred odhodom na Dunaj pri umrlem prof. Gerbiču eno leto, ves drugi čas pri ravnatelju konservatorija g. Mateju Hubadu. Na Dunaju pri profesorjih Iffertu, Ungru in Forstenu. Privatno pa sem se napotil k vsakemu učitelju ako sem se nadejal, da mi bo njegov pouk v korist. Moj zadnji dunajski pedagog je bil gosp. Otto Fro, katerega nazore o pevski umetnosti, predvsem v tehničnem pogledu, smatram za edino pravilne.

(Tu je list odrezan — na drugem listu drugačne oblike pa pevec navaja le še svoje dirigente: Rihard Strauss, Weingartner, Schalk, Reichwein, Bruno Walter, Reichenberger, Alwin, Tittel, »ob diverzних prilikah sem nastopil tudi še pod taktirko sledečih gospodov: D'Albert, Schillings, Vigna, Guarneri, Pierné, Korugold, Lehnert«.)

Le message du chanteur Julij Betetto

Les lettres ici publiées de Julij Betetto (1885—1962), chanteur — bassiste d'opéra et de concert slovène, jouissant en son temps d'une grande célébrité à travers toute l'Europe, surtout à Vienne (où il avait chanté pendant quatorze ans), ainsi qu'à Munich, s'adressent à dix destinataires divers, tous artistes renommés du théâtre slovène. C'est une intelligente et noble confession de foi d'artiste plein de zèle patriotique et d'une haute responsabilité professionnelle, caractérisée par des soins constants de perfectionnement.